

FÄRNEBOFJÄRDEN

Nyhetsbrev från Färnebofjärdens nationalpark 2019

www.sverigesnationalparker.se/farnebofjarden

Ett nytt tillgänglighetsanpassat vindskydd vid Strångnäs har byggts.

Välkommen till Färnebofjärdens nationalpark

Färnebofjärdens nationalpark är ett unikt älvlandskap, där det märkliga mötet mellan syd- och nordsvenska växt- och djurarter äger rum. Oavsett om du besöker nationalparken för att vandra, fiska, titta på fåglar eller bara för att ta det lugnt, kan du räkna med naturupplevelser utöver det vanliga. Färnebofjärdens nationalpark är öppen dygnet runt, alla dagar.

Välkomna ut!

Laxrom som placerats ut i forsarna vid Mattön. Foto: Samuel Shry

Istaången efter restaureringen.

Lax i Dalälven – ännu ett steg närmare visionen

Som vi skrev ifjol, pågår ett stort arbete för att kunna få tillbaka hållbara bestånd av lax och havsöring till denna del av Dalälven.

Visionen är att dessa vandrande fiskarter ska växa upp här, vandra till Östersjön för att växa till sig och sedan återvända hit för lek år efter år – trots att Dalälven är reglerad.

Att det inte finns några vandrande fiskar här i nuläget har i huvudsak två orsaker. Dels skogsbruket med flottningen som förstörde många lek- och uppväxtområden när älven anpassades för timmertransport så att stockarna inte skulle fastna. Och dels vattenkraftverkens dammar som försvårade och delvis omöjliggjorde vandringsvägarna till och från havet.

För att långsiktigt kunna få tillbaka lax, öring och andra vandrande fiskarter till denna del av Dalälven krävs det två stora huvudåtgärder:

1. Fiskarna behöver kunna reproducera sig, alltså hitta lek- och uppväxtområden. Lek- och uppväxtområden i strömmande vatten behöver återställas. Det behövs så kallat "lekgrus" som äggen kan lägga i och miljöer där de unga fiskarna kan gömma sig och hitta insekter att äta.

2. Fria vandringsvägar till och från havet behöver skapas.

För att kunna få tillbaka de vandrande fiskarna i nedre Dalälven samarbetar kraftbolagen Fortum och Vattenfall, SLU och länsstyrelserna i Uppsala och Gävleborgs län. Förra året restaurerades flera strömsträckor vid Mattön, Gysinge, för att återskapa lek- och uppväxtområden för lax och öring (läs mer om detta i nyhetsbrevet 2018).

Nu undersöks om restaureringen blev lyckad – är det verkligen möjligt att återskapa rätt miljöer? Och kan äggen och därefter fiskarna klara sig trots älvens reglering? I februari satte man ut 150 000 befruktade laxägg (rom) i de restaurerade områdena vid Mattön. Äggen lades i små askar i korgar som togs upp igen i somras. Då såg man att majoriteten av äggen hade kläckts!

Laxrommen i askarna lades i korgar.
Foto: Samuel Shry

Korgarna placerades på lämpliga ställen i de restaurerade forsarna.

Foto: Samuel Shry

I september gjordes ett första stickprov för att se om och hur laxynglen hade klarat sig. För att kunna fånga och mäta laxarna användes elfiske. Efter att fiskarna hade räknats och mätts släpptes de tillbaka. Som en stor positiv överraskning kunde man se att de flesta små laxarna hade klarat sig och en del redan hunnit bli så stora som 11 cm! Dessutom fångades även betydligt mer harr än tidigare år som också visar på att restaureringen blev lyckad.

Laxarna fångades in med hjälp av elfiske för att mätas.

Foto: Jörgen Svendsen, Arbetarbladet

En av de små laxarna (stirr) som fångades upp och mättes i september.

Foto: Jörgen Svendsen, Arbetarbladet

Under de kommande åren kommer man att fortsätta med romutsättning och uppföljning av överlevnad och tillväxt. Om allt går enligt planen så ställer laxarna om sig till ett liv i havet om några år och blir till så kallade "smolt". Som smolt klarar laxarna havets saltare vatten och har en silverskimrande dräkt som kamouflage.

Innan vandringsvägarna till havet börjar ska fiskarna märkas. Då kommer man att kunna se vilka vägar de väljer och hur många som överlever passagen av de olika dammar och fjärdar som behöver korsas. Denna information skulle då kunna ligga till grund för att planera fiskpassager vid kraftverken i framtiden.

Efter att ha växt till sig under några år i Östersjön hoppas vi att laxarna kommer kunna vandra upp hit igen och reproducera sig.

Igenväxt område vid Ista har blivit älväng igen

Som vi flaggade för i förra nyhetsbrevet så restaurerades en fjärde äng i nationalparken i vintras, Istaängen. Eftersom det är längsesedan som ängen slåtrades senast, hade den hunnit växa igen. Under restaureringen togs en del träd och många videbuskar bort. Stubbarna frästes så att slyppslaget inte ska bli så stort.

Ängarna är bl.a. viktiga rastlokaler för vadare, en hemvist för växter som inte klarar igenväxning och inte minst en del av en bevarad kulturmiljö.

Förr fanns det många älvängar kring Dalälven som slåtrades för att få hö till boskapen. Älvängarna kännetecknas av att det är frodiga områden intill älven som översvämmas vid högvatten. För att de inte ska växa igen hävdas de restaurerade ängarna varje år: Stadarängen betas och de andra ängarna, Åsbyvallen, Ängsövallen och nu också Istaängen, slåstras årligen.

Både träd och buskar togs bort.

Karta över Istaängen.

Istaängen efter restaureringen.

Elever i Österfärnebo skola blir nationalparksguider

”Är ni med mig? Vill ni göra det här?”, frågar jag.

”Ja”, svarar eleverna i årskurs 4 - 6. ”Det är kul att vara ute!”

Nu har vi varit ute en första sväng i nationalparken för att reka lämpliga guidestationer, ta foton och göra anteckningar. Sen måste fakta kollas upp och minnesanteckningar skrivas och det görs hemma på skolan. Våren 2020 är vi redo för guideövning på plats och i maj kör vi på allvar. Hela skolan bjuds då in och vi hoppas att även föräldrar, släktingar och vänner vill komma. De som kommer på guidningen, kommer att få gå från den ena guidegruppen till den andra, längs en slinga, där varje guidegrupp har sin specialitet och kunskap. Ingen elev behöver guida ensam och guidningen görs utifrån varje elevs egen förutsättning.

Grundidén kommer från Hamra nationalpark, där de äldre eleverna guidar de yngre, en gång per år. Färnebofjärdens nationalpark och Österfärnebo skola ville testa om konceptet kunde funka även här. Och när eleverna själva ville, var det bara att sätta igång. Faller det väl ut, kan fler skolor komma att erbjudas samma möjlighet. Kanske din skola ligger nära ett fint naturområde som ni vill guida i?

Satsningen är ett led i Sveriges friluftsmål: Ett rikt friluftsliv i skolan.

Jennie Wahlborg
Friluftslivssamordnare
Länsstyrelsen Gävleborg

Inventeringar i nationalparken under 2018-2019

Vitryggig hackspett - 4 häckningar i Sverige

Den vitryggiga hackspetten är en av Sveriges 8 hackspettar. Den är akut hotad, eftersom mycket av hackspettens livsmiljö har försvunnit. I Sverige finns bara ca 25 stycken kvar. Därför pågår det ett omfattande arbete i Naturskyddsföreningens regi. Det sätts regelbundet ut fler hackspettar för att öka överlevnadschansen för arten. Dessutom är det viktigt att skydda och återskapa den naturvitryggen och många andra arter behöver. Viktigt är att det finns gott om död ved och därmed många insektslarver. Död ved är ofta en bristvara i produktionsskogar, men det finns gott om det i Färnebofjärdens nationalpark. I år fanns det fyra häckningar av vitryggig hackspett omkring Färnebofjärden – bästa resultatet sedan länge. Extra värdefullt eftersom det inte fanns några andra häckningar alls i hela landet i år.

Vitryggig hackspett.
Foto: Karl Nyremo

Fiskgjuse - 4 av 7 häckningar lyckade

I år lyckades 4 av 7 påbörjade häckningar. Det är åtminstone lite bättre än fjolårets 3. I varje fiskgjusebo fanns mellan 1-3 ungar. I år blev alla 8 ungar som fanns flygfärdiga. Fiskgjusar är mycket känsliga för störningar vid boplatsen. Därför är det av yttersta vikt att ingen stör vid bona under häckningstiden. Förvaltningen sätter ut markeringsbojar i vattnet där det finns påbörjade häckningar för att markera tillträdesförbudsområdena. Där är det viktigt att inga båtar (inte heller kanoter) åker förbi och därmed kommer för nära bona under denna känsliga period. Information om var och när dessa bojar finns, hittar du under "kartor" på Färnebofjärdens hemsida. Sedan inventeringarna startade 1998, har det aldrig varit så få påbörjade häckningar som 2018 och 2019. Från 23 påbörjade häckningar 1998 har antalet avtagit stegvis och är nu nere på 7 stycken.

Fiskgjuse.
Foto: Tomas Ärlemo

Bottenfauna - ny art för området hittat

2018 gjordes en bottenfaunainventering i nationalparken, liknande den som gjordes 2013. Vid de fyra provtagningsområdena var också denna gång tillgången på näringsämnen god eller hög, ph-värdet nästan neutralt och bottenvattnet syrerikt. Bottenfaunan i Färnebofjärdens strandzon och i Dalälven vid Balforsen var dock artfattig och individfattig, det hittades alltså varken många olika djurarter eller många olika djur. Detta bedömdes kunna vara negativa effekter av vattenståndsfuktuationer orsakade av reglering i uppströms belägna dammar. En helt ny art för området hittades vid Stadarna, nämligen den rödlistade musslan flat dammussla *Pseudoanodonta complanata*. Denna mussla är en utpräglad sällsynt art som kräver god vattenkvalitet. Ett halvt år senare hittades arten i hundratal av en privatperson utanför Östa. Om du är intresserad av inventeringen så hittar du hela rapporten på Färnebofjärdens hemsida.

Flat dammussla. Foto: Medins Havs och Vattenkonsulter AB

Anordningar i nationalparken

Det finns många anordningar i nationalparken, så som vindskydd, eldstäder och dass. Alla anordningar kan användas dygnet runt och året runt av alla. Nationalparksförvaltningen jobbar med att köra ut ved och att hålla allt i gott skick. I år oljades bland annat stora utkikstornet vid Skekarsbo, några tak tjärades och ett annat tak byttes ut. Eftersom många har upplevt en brist på vindskydd som är lätta att nå även utan båt, byggdes ytterligare ett vindskydd på sandstranden vid Strångnäs. Strångnäs ligger längst söderut på den långa halvön som sträcker sig längs Enköpingsåsen in i Färnebofjärden, ca 1 mil söder om Österfärnebo. Här finns det härliga gamla tallar, skog att ströva i och en långgrund sandstrand som bjuder in till bad. Dessutom är det härifrån bara en kort paddeltur över till populära Sandön.

Nytt tillgänglighetsanpassad vindskydd vid Strångnäs.

Taket på ladan vid Åsbyvallen tjäras.

Brand vid Tinäset

Strax efter midsommar kände folk i Östa röklukt och larmade räddningstjänsten. Brandflyget kom och hittade en brand vid Tinäset, i södra delen av nationalparken. Branden startades av ett blixtnedslag i den blötare delen av skogen. Tärnsjö räddningstjänst gjorde ett bra jobb och släckte ner branden effektivt. Det drabbade området är mindre än en hektar. Nationalparksförvaltningen tog hand om eftersläckningsarbetet och fick jobba några dagar innan allt kunde konstateras släckt.

*Röken över Tinäset.
Foto: Camilla Nordin*

*Brandflyget hjälpte till.
Foto: Camilla Nordin*

Rekordmånga besökare i naturum sommaren 2019

naturum
Färnebofjärden

Naturum Färnebofjärden har haft rekordmånga besökare både i juli och augusti i år! Kanske fler än tidigare som har "hemstrat" och upptäckt en del av allt det fantastiska som finns att se och göra här?

Uppskattningsvis kommer cirka 25 000 besökare ha besökt naturum Färnebofjärden innan året är slut – är du en av dem? Kanske var du med på någon av de många guidningarna vid nationalparkens huvudentré i juli? Eller har du varit med på någon av de andra programpunkterna som naturum ordnat? Nytt för i år var bland annat temavandringar om fjärilar, kvällsfåglar längs älven samt spår efter vedlevande insekter. Om du inte hade tid för just de programpunkterna du är nyfiken på, så finns det nya chanser nästa år! De årliga klassikerna så som ugglespaningar och växtvandringen finns såklart också kvar.

I april höll Safari Sverige i en naturfilmhelg för unga vid naturum Färnebofjärden. Deltagarnas filmer finns att se på www.safarisverige.nu.

Om du har önskemål om aktiviteter eller föredrag så är du alltid välkommen med dina idéer och synpunkter till oss!

Åke Lindelöw visar spår efter vedlevande insekter.
Foto: Johannes Lundberg

ÅRETS TURISTMÅL 2018

För tredje gången har Färnebofjärden röstats fram till årets turistmål på turistmal.se, i kategorin Naturresevat. Vi tackar så mycket för alla röster!

NYHETSBRIVET

Nyhetsbrevet ges ut av förvaltaren, Länsstyrelsen Gävleborg. Syftet är att sprida aktuell information om nationalparken. Nyhetsbrevet skickas som gruppårsändelse till alla som bor runt Färnebofjärden men finns även att ladda ner från vår hemsida.

Om du vill ha nyhetsbrevet via mail, kan du skicka din mailadress till farnebofjarden@lansstyrelsen.se. Nyhetsbrevet finns också att hämta på naturum Färnebofjärden, i Gysinge.

KONTAKT

Platskontor:
Färnebofjärdens nationalpark och naturum Färnebofjärden
Benedicks väg 3
811 97 Gysinge
Tel: 010-225 15 16
Mail: farnebofjarden@lansstyrelsen.se

 www.sverigesnationalparker.se/farnebofjarden

 [farnebofjardensnationalpark](https://www.facebook.com/farnebofjardensnationalpark)

 [@farnebofjardens_nationalpark](https://www.instagram.com/farnebofjardens_nationalpark)